

Oppinut oman tien kulkija

Aulis Aarnio

Matti Norri: *Omistan, olen. Terra Cognita.* 2005

Asianajaja *Matti Norri* on viisas mies. Hän on ajatellut paljon ja omaperäisesti asioita. Paljon niistä myös kirjoittanut. Hänellä on teräviä oivalluksia, suuri määrä klassista sivistystä, luke-neisuutta, yksityiskohtia koskevia tärkeitä havaintoja ja monia oikeutta koskevia viisauksia hallussaan. Eikä voi sanoa, etteikö Matti Norri-lla olisi näkemystä, etteikö hän olisi tavoittanut suuria linjoja. Hän on vain vuosikymmenet kulkenut omia polkujaan niin, että keskusteluyhteys esimerkiksi yleisen oikeustieteen (oikeusteo-rian, oikeusfilosofian) edustajien kanssa on jää-nyt ohueksi. Syitä on sysissä niin kuin sepissä-kin, mutta tosiasiaksi on jäänyt, että Matti Norri

monista ansioistaan huolimatta on syyttä suot-ta ollut oikeusajattelun sivuraiteella.

Yksi syy siihen on arvatakseni ollut se, että Matti Norri on monesti fragmentaarinen, hänel-tä on puuttunut oikeusteorialle ominainen sys-temaattinen ote. Hän ei ole ollut, eikä edelleen-kään ole tässä katsannossa tiedemies, hän on etevä käytännön lakimies ja omaperäinen ajat-telija. Oikeusajattelun Manasse Olotilanne lai-natakseni erästä Ollin pakinoiden takavuosilta tuttua hahmoa. Omasta puolestani tahtoisin li-sätä tähän yhden määreen. Matti Norri on myös eettisesti korkeat vaatimukset itselleen asetta-nut käytännön toimija. Sitä puolta Matti Norri-ssa olen aina arvostanut ja yhä edelleen arvos-tan.

*

Ei siis ole kovinkaan oudoksuttavaa, että otin suurella kiinnostuksella lukeakseen hänen uusimman teoksensa "Omistan, olen". Ensimmäisen yllätyksen kokee lukiessaan takakannen tekstin, joka vastaa kustantajan edustajan *Kimmo Pietiläisen* teokseen alkuun otettua esitelytekstiä. Takakannen mukaan "Mikä ja mitä laki on? Hämmästyttävästi tätä ei ole pohdittu laajasti sitten Immanuel Kantin ja 1970-luvun".

Jos Matti Norri on hyväksynyt takakannen tekstin, tulee hänen teoksensa sanoma outoon valoon. Juuri mitään muuta asiaa ei ole oikeuden teoriassa 1700-luvulta lähtien niin paljon puntaroitu kuin kysymystä "Mitä oikeus on?", ja siihen nivoutuen ongelmaa "Mitä laki on?". Sille ovat uhranneet aikansa postglossaattorit keskiajalla, saksalaisen pandektioikeuden suuret nimet, sitä ovat aprikoineet *Jeremy Bentham*, *Austin* ja brittiläisen oikeusajattelun muut uranuurtajat. Mutta se ei ole vieras omalle ajallemmekaan. Riittääköön, kun luettelen nimet *Alf Ross*, *H.L.A.Hart*, *Ronald Dworkin*, saksalaisen uusluonnonoikeuden edustajat ja heidän vanavedessään modernin luonnonoikeuden kärki, kuten *Michel Villey* ja *Pedro Serna*. Suomessa ongelmaa ovat lähestyneet muiden ohella *B. C. Carlsson*, *Otto Brusii*n, *Simo Zitting*, *Aatos Alanen* ja monet nykypolven ajattelijat.

Tätä taustaa vasten kustantajan takakansi on hölynpölyä. Kirjoja ei saisi markkinoida valheellisin tai harhaan johtavin tiedoin.. Kustantaja lyö lisää löylyä kiukaalle väittäen, että Matti Norrin vastaus on uraauurtava. Sitä se toki on omaperäisyydessään, mutta toisaalta Norri sivuuttaa kokonaan oikeudellisten ajattelun valtavirran ja kulkee itse historian syvissä pohjavesissä.

*

Mistä teoksessa on kysymys? Lyhyessä arvioinnissa ei ole mahdollista seurata tekijän ajatuskulkua kovinkaan yksityiskohtaisesti. Jokin hajahuomio silti on paikallaan. Norrin perusväite on, että kaikki oikeus lähtee omistamisesta tai ainakin palautuu omistamiseen. Tätä lähtökohdtaa vastaan voi huomauttaa vain sen, että oikeus on henkilösuhteissa olemista ja ei ole aivan selvää, onko omistaminen historiallisesti primaarisin oikeuden kategoria. On antropologisia näyttöjä siitä, että omistamistakin perustavampi on jakokulttuuri, koska sillä tavalla taatiin primitiivissä yhteisöissä lojaalisuus sille, joka jakoi. Tämä ei ole kuitenkaan Norrin ajatusten kannalta asioiden ydin. Hän yksinkertaisesti lukitsee ajatuksensa asettamukseen: Omistan, olen. Se on kategorinen, koko ajattelun kan-

tava oletus, riitauttamaton. Ja koska se on riitauttamaton, lopputulos on todistettu.

Oikeuden ja moraalien suhdetta Norri selvittelee lyhyessä luvussa "Lain suhde moraalisiin". On kuvaavaa, että hänellä ei ole ainuttakaan viittausta viimeisten kolmen vuosikymmenen aikana käytyyn vilkkaaseen keskusteluun lain, oikeuden ja moraalien suhteista. Norri lähtee klassikoista, kuten Smith, Kant ja Hobbes, mutta kulkee suurin harppauksin omaan johtopäätökseensä: "Lopputulokseksi jää, ettei laki liity moraalisiin, se in itsenäinen, tai sitten on lakiin liittyvä oikeudenmukaisuuden käsite vielä keksimättä".

Omasta puolestaan Norri ehdottaa, että juridiikassa luovuttaisiin kokonaan – käsitteiden selkiyttämiseksi – sanasta oikeus ja palattaisiin sanaan laki samaten kuin sanoihin lainoppi ja lainmukainen. Toki kieli voidaan muuttaa Norrin ehdottamana suuntaan, mutta sillä ei poistu esimerkiksi pulma siitä, että laki kertoo jotakin voimassa olevasta oikeudesta ja voimassa oleva oikeus on puolestaan jossakin suhteessa moraalisiin, oikeudenmukaisuuteen ja arvoihin. Matti Norri siis lakaisee esityksellään pulman maton alle, josta ihan oikeiden oikeusteoreetikoiden on se uudelleen kaivettava esille.

*

Se mitä Norri kirjoittaa omistuksen käsitteestä, sen elementeistä ja ominaisuuksista, osoittaa tavatonta oppineisuutta. Hän on käynyt läpi suuren joukon klassikoita ja muodostanut niistä oman käsityksensä. Silti minua jäi vaivaamaan se, että Norrilla ei ole omistusoikeuden historiaa ajatellen tärkeästä yli- ja aliomistuksen käsitteellistyksestä selkeää analyysia. Lähteitä ei olisi tarvinnut kaukaa hakea. *Simo Zitting*, *Hannu Tolonen* ja *Päivi Paasto* ovat kirjoittaneet mitä mainioimpia analyysieja asiasta. Norrin nykyoikeustiedettä koskeva lähde on *Kaisa Korpijaa-*kon saamelaisen omistusta käsittelevä, sinänsä hyvä väitöskirja. Viittaukset muihin loistavat Norrin teoksessa poissaolollaan, eikä puutetta korvaa se, että Norri kiistatta tuntee tietyn osan omistamisen filosofiaa ja filosofeja.

Toisaalta jäin kysymään, mikä on Matti Norrin oma käsitys omistuksen asemasta, teoreettisesta roolista ja sen funktioista nyky-yhteiskunnassa. Vai onko niin, että hän katsoo klassikoiden kertoneen jo aikoja sitten hänen käsityksensä? Jos niin on, voidaan tekstiin kohdistaa melko tiukkakin syytös eklektisyydestä. Aina se, mikä ammennetaan menneisyyden viisauksista, varsinkin jos se tehdään fragmentaa-

risesti, ei aukea nykylukijalle, jollei kirjoittajalla itsellään ole avainta, joka avaa tulkinnat.

Pelkään pahoin, että Matti Norrin usein vaikuttavat ja syvälle porautuvat sukellukset omistuksen teoriaan jäävät enemmänkin oppineisuuden osoituksiksi kuin relevantiksi puheen- vuoroksi nykyoikeudesta käytävässä keskustelussa. Häneltä puuttuu teoria.

Silti minun ei, kirjan loppuun päästyäni, ole tarvinnut pyörtää sanojani. Asialla on oppinut mies, jonka vahvin anti on siinä, että hän kutsuu oikeuden (lain) perusteista kiinnostuneen lukijan omalle matkalleen samojen lähteiden pariin, jossa Matti Norri on käyttänyt kunnioitusta herättävän määrän tunteja.

Minua kutsu ei saanut uusille ajatusretkille omistamisen oppi-, oikeus- ja aatehistoriaan niiden lisäksi, joita vuosikymmenien aikana olen omistuksen teoriaa pohtiessani kulkenut. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö jollekulle toiselle lukijalle niin voisi käydä. Silloin kirja on ollut ilman muuta kirjoittamisen väärtti. Nyt se jäi minunkaltaiseni lukijan kohdalta enemmänkin työksi, joka herättää enemmän työmäärää koskevaa kunnioitusta kuin älyllistä haastetta.

Kirjoittaja on oikeustieteen tohtori ja Tampereen yliopiston emeritusprofessori, lakimies ja oikeusfilosofi.